

Sissisotaa kansallisen yhtenäisyyden puolesta: äärioikeisto Suomessa 1960- ja 1970-luvuilla

TOMMI KOTONEN

ABSTRACT
Guerilla War for the National Unity: The Extreme Right in Finland in the 1960s and 1970s

This article analyses the Finnish extreme right and its activities during the Cold War. The focus is on the inner politics of the extreme right, i.e. strategy building and tactical choices made within parties and groups. Analysis is conducted on the basis of manifestos and other works the representatives of extreme right have produced. So far it has been assumed that the Finnish extreme right did not have any influence within Finnish politics and was effectively put outside the political sphere after 1945. It is true that the special relationship with the Soviet Union kept neo-fascists and other similar groups at bay. However, the “ostracism” Piero Ignazi mentions in this context was not as rigid as one might expect, and, unlike generally assumed, there were fascists and other extremist movements which were acting even surprisingly publicly, although more often they were clandestine by nature. The extreme right was definitely a marginal phenomenon, but not non-existent: current estimates about the number of extreme right members and supporters in Finland today vary around 100 people. Extremist organizations had about the same amount of activists in the 1960’s and 1970’s.

Johdanto

Suomessa on viime vuosien aikana käyty laajalti debattia äärioikeiston luoman uhan laajuudesta ja vaikutuksista. Tätä oli tutkimuksessa edeltänyt useissa yhteyksissä käyty keskustelu ääri- tai radikaalioikeiston nousun mahdollisuuksista Suomessa, ja vertailua tehtiin muun muassa Ranskan ja Itävallan radikaalioikeistolaisiin ja populistisiin liikkeisiin. Keskustelu oli paljolti seurausta pienien äärioikeistoliikkeiden noususta 1990-luvun alussa. Huolimita siitä, että sekä 1990-luvun alkupuolen liikkeet että nykyiset äärioikeistolaiset tai kansallissosialistiset toimijat esitetään usein uutena ilmiönä, katson kuitenkin, että kyse on paljon pidemmästä jatkumosta. Myös selkeästi äärioikeistoon ja kansallissosialistiseksi luettavissa olevia toimijoita esiintyi Suomessa kylmän sodan aikana.

Toistaiseksi tutkimuksessa on lähdetty siitä olettamasta, että ääri- tai radikaalioikeistolainen toimin-

ta kylmän sodan aikana jäi vain Pekka Siitoimen kaltaisten teatraalisten hahmojen varaan, ja että 1990-luvun liikehdintä syntyi pitkälti tyhjältä (ks. esim. Kalliala 1998; Kestilä 2005; Pekonen 1999a; myös Koivulaakso et. al. 2012). Tämä käsitys johtuu näkemykseni mukaan pitkälti puutteellisesta aineistosta; äärioikeistoa käsittelevää arkistomateriaalia ei ollut juuri saatavilla ennen Suojelupoliisin arkistojen aukeamista tutkimuskäyttöön.

Käsityksenä on ollut, että fasisistiksi katsottujen, välirauhansopimuksessa kiellettyjen järjestöjen toimijat jäivät pääasiassa kokonaan aktiivipolitiikasta syrjään rauhan tultua (ks. esim. Uola 1999) ja että ennen sotia valinnut radikaalioikeistolainen perinne on heikennyt ja jopa katkennut (Pekonen 1999b). Piero Ignazi (2003, 160) on kutsunut Suomen tilannetta, jossa ennen 1990-lukua ei pystynyt syntymään edes maanalaista fasisistista toimintaa, äärioikeiston” ostrakismokseksi”.

Elina Kestilän (2005, 367) mukaan olisi kyllä saat-

tanut olla kysyntääkin Kekkosen idänpolitiikan vastareaktiolle, mutta protesti kanavoitui ”todennäköisesti yksittäisten poliitikkojen kautta aluksi kokouksen sisällä ja myöhemmin 1970- ja 1980-luvulla Suomen Maaseudun Puolueen (SMP, ent. Suomen Pientalonpoikien Puolue) kautta Kekkosen kritiikinä”.

Kuten esimerkiksi Claus Leggewie (1998, 133) ja David Art (2011, 15) ovat todenneet, on äärimmäisen oikeiston esiintyminen puoluekartalla kuitenkin pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Leggewien mukaan kyse on suhteellisen pysyvistä, joskin ajoittain latenttina pysyvistä ilmiöstä, joka nousee esille erityisesti erilaisina kriisi- tai muutosaikoina esille. Hans-Gerd Jaschke (2006, 9) on todennut ääri-liikkeistä yleisestikin, että ne ovat ”kehittyneen demokratian normaali oheisilmiö”. Siten ei pitäisi olla yllätys, että ainakin jonkin muotoista äärioikeistolaista liikehdintää olisi ollut Suomessakin havaittavissa myös kylmän sodan aikana. Erityisesti ääri-vasemmiston nousun 1960-luvun jälkipuoliskolla voisi kuvitella kuuluvan sellaisiin murroksiin, jotka nostaisivat myös oikeistolaista vastareaktiota ääri-liikkeidenkin muodossa. Näin tapahtui muualla Euroopassakin.

Suomessa toimikin ainakin jo 1960-luvun alusta alkaen kohtalaisen laajalti järjestäytyneitä ryhmiä, joiden voi sanoa ainakin osin täyttävän radikaali- tai äärioikeiston tunnusmerkistön, ja myös avoimesti kansallissosialismia ajavia ryhmiä 1970-luvun alusta lukien. Lisäksi useat jo sodan aikana kansallissosialismia ajaneet oikeistoaktiivit jatkoivat eri tavoin poliittista työtään. Äärioikeiston ajattelu näyttää kytkeytyneen erityisesti antikommunismiin ja politiikan vastaisuuteen – korostettiin johtajavaltaa todellisena kansanvaltana – sekä joissain tapauksissa myös juutalaisvastaisuuteen ja holokaustin sekä Saksan sotasyllisyyden kiistämiseen. Aatteen ytimessä oli vaatimus kansallisesta yhtenäisyydestä ja luokkataistelun lopettaminen.

Tämän artikkelin tarkoituksena on tarkastella keskeisimpien äärioikeistolaisten pienryhmien toimintaa 1960- ja 1970-luvuilla ja analysoida sitä, miten ne reagoivat muuttuneeseen toimintaympäristöön vasemmistoradikalismiin paineessa. Analyysi pohjaa erityisesti ryhmien ohjelmallisiin teksteihin sekä strategioita kuvaaviin dokumentteihin. Artikkelissa kuvataan myös sitä, millaista jäsenistöä ryhmät onnistuivat kokomaan piireihinsä ja millaista yhteistyötä ne tekivät muiden toimijoiden kanssa.

Verkostoista oman piirin ulkopuolelle aineisto ei anna täyttä kuvaa, mutta erityisesti ryhmien välisiä linkkejä sen kautta voidaan hahmottaa.

Yhdistävä aatteellinen perusta uusille liikkeille oli nousevan vasemmistoradikalismiin vastustaminen ja kansallisen yhtenäisyyden vaatimus. Tässä ne otivat vaikutteita myös varhemmista suomalaisista liikkeistä, vaikka kyse olikin usein vain epämääräisestä jäljittelystä eikä mistään täysimääräisestä ideologian omaksumisesta. Jäljittelyä edustivat erityisesti nimeämisperiaatteet, muun muassa uuden polven järjestöjen käyttämät erilaiset IKL:een viittaavat nimimuunnelmat. Huolimatta yhteyksien hakemisesta IKL:een, historiallinen paralleeli tässä käsiteltävien liikkeiden osalta muodostuu kuitenkin pikemmin IKL:n varjossa toimineisiin kansallissosialistisiin ja fasisistisiin pienjärjestöihin, joita Henrik Ekberg on tutkinut kattavasti teoksessaan *Führers trogna följeslagare* (1991). Kuten analyysini osoittaa, kärsivät uuden polven liikkeet samankaltaisista organisatorisista ja toimijoiden taustoihin kytkeytyvistä ongelmista kuin varhemman polven liikkeetkin.

Vertailen tehtyjä havaintoja myös kansainvälisen, erityisesti saksalaisen äärioikeistokentän kehitykseen sotien jälkeisenä aikana. Ajallisesti analyysi painottuu kehitykseen 1960–1970-luvuilla, jolloin äärioikeisto koki eräänlaisen murroskauden myös eurooppalaisella tasolla. Varsinkin vuoden 1968 mielenosoitukset näyttävät olleen useille äärioikeistolaisille toimijoille laukaiseva tekijä radikalisoitumisessa myös Suomessa.

Ensimmäisenä lähdeaineistona tässä artikkelissa on käytetty toimijoiden itse tuottamia tekstejä sekä Suojelupoliisin kokoamia tietoja äärioikeiston toiminnasta. Molempiin aineistoihin sisältyy tiettyjä varauksia. Toimijoiden itsensä laatimissa julkaisuissa toiminnan merkitystä on usein korostettu liiaksikin, ja toisaalta kaikista yhteyksistä tai toimista ei välttämättä ole haluttu kertoa. Arkistoissa on myös ilmeisiä aukkoja: esimerkiksi Teo Snellmanin arkistosta näyttää puuttuvan hänen itse lähettämiään kirjeitä, vaikka vastauksista voidaan osin yhteydenpitoa rekonstruoidakin. Tämän artikkelin tarkoitukseen aineisto kuitenkin antaa riittävän kuvan ideologiasta ja toimijoista sekä yhteyksistä muihin ryhmittymiin.

Suojelupoliisin aineistot pohjautuvat puolestaan usein lähteisiin, joiden alkuperä ei aineistosta käy ilmi, ja siten tietoihin tulee suhtautua jonkinlaisella varauksella. Toisaalta Suojelupoliisilla näyttää olleen

myös omia tarkkailijoitaan eri tilaisuuksissa mukana, ja osa tiedoista voidaan varmentaa myös muun tutkimuksen kautta: ruotsalaista äärioikeistoliikehäntää ja Nordiska Rikspartietia on tutkinut melko kattavasti esimerkiksi Héléne Löow (ks. Löow 1998 ja 2004). Vertailevan näkökulman kautta voidaan vahvistaa aineistosta tehtyjä havaintoja.

Äärioikeiston tutkimus ja käsite

Kylmän sodan aikakauden äärioikeistoa on tähän asti tutkittu melko puutteellisesti, ja kuten Anna Cento Bull on todennut, kattava historiikki kylmän sodan ajan uusfasismista on vielä kirjoittamatta. (Cento Bull 2010, 604). Kylmän sodan historian tutkimus on paljolti keskittynyt kommunismin ja antikommunismin välisen taistelun kuvaamiseen, ja siten huomio oikeiston ääriliikkeisiin on ollut vähäisempää (Cento Bull 2010, 588; ks. myös Art 2011, 40–44). Nämä huomiot pätevät paljolti myös Suomeen, joitakin yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta (vrt. esim. Kalliala 1998; Pekonen 1999a; Rentola 2009; Vesikansa 2011).

Osin tämä huomion vähäisyys selittyy myös tutkimuksen legitimointistrategioilla: 1990-luvulta alkaen lisääntynyt kansainvälinen äärioikeistotutkimus on osin tarkoituksellistikin korostanut aiheen uutuutta. Myös liikkeet itse korostavat usein uutuuttaan ja irtiottoaan sotaa edeltävän ja sodan ajan näkemyksistä – väite, jossa on varmasti osin tottakin mutta joka monessa tapauksessa on myös tulkittavissa pelkäksi legitimitietin saavuttamiseksi luoduksi peitetarinaksi. Tietty ”äärioikeiston valtavirtaistaminen” on selkeästi ollut osa joidenkin liikkeiden taktiikkaa (ks. esim. brittiläisen BNP:n kohdalla Copsy 2008, 98, sekä Macklin 2013, passim.; saksalaisesta puoluekehityksestä ks. Brodtkorb 2003).

Aatteellisella tasolla muun muassa ”kansallisen yhtenäisyyden” retoriikka yhdistää suomalaisia liikkeitä eurooppalasiin toimijoihin. Esiintyminen ”liikkeenä” tai ”rintamana” puolueen sijaan on ollut yksi keskeinen piirre äärioikeistolaisissa järjestöissä (ks. esim. Hainsworth 2008, 7), ja Suomessa tästä on pitkät perinteet jo Lapuan Liikkeestä ja Isänmaallisesta Kansanliikkeestä asti. Isänmaallisen Kansanliikkeenkin perustamisvaiheessa käytiin debattia siitä, pitäisikö ylipäättään ottaa puoluemuoto (perustamisesta ks. esim. Uola, 1982). 1960- ja 1970-luvun organisaatiot toistivat isänmaallisuuden teemaan

yhdistyen tätä liikkeen tai rintaman ensisijaisuutta, käyttäen nimiä kuten ”Isänmaallinen Kansanrintama”, ”Isänmaallinen Yhtenäisyysseura”, ”Suomen Isänmaalliset Nuoret”, ”Karjalan Vapautusrintama” ja ”Isänmaallinen Kansallisliike”. Kuten esimerkiksi Jens Rydgren (2007) on todennut, äärioikeisto hylkää usein jaot ja erottelut ”kansan” keskuudessa ja muodostaa tyyppillisesti ”puoluevastaisia puolueita”.

Myös usein käytetty ja siteerattu Minkebergin ja Schainin (2005, 156) määritelmä oikeistoradikalismista korostaa kansallisen yhtenäisyyden ideaa aatteen keskiössä:

Oikeistoradikalismmin ytimessä on poliittinen ideologia, jonka avainelementti on myytti homogeenisestä kansakunnasta, romanttinen ja populistinen ääriationalismi joka on suoraan vastakkain liberaalin ja pluralistisen demokratiakäsitteen ja sen taustalla vaikuttavien individualismin ja universalismin periaatteiden kanssa. Nationalistista myyttiä luonnehtii yritys rakentaa kansakunnan idea ja kansallinen yhteenkuuluvuus radikalisoinnalla mukaanotto / ulossulkeminen etnisiin, uskonnollisiin ja poliittisiin periaattein, ja kansakunnan ajatuksen tiivistäminen äärimmäisen kollektiivisen yhtenäisyyden kuvaksi.

Steffen Kailitz on jopa todennut homogeenisuuspyrkimyksen olevan kaikkia, niin oikeiston kuin vasemmistonkin piirissä toimivia ääriliikkeitä yhdistävä tekijä: ”Ääriliikkeiden edustajat uskovat homogeenisen yhteisön mahdollisuuteen, jossa vallitsee hallitsijoiden ja hallittujen intressien identtisyys.” (Kailitz 2005, 10.) Eräänlaisena totalitarismitulkinnan jatkumona erityisesti saksalaisessa tutkimuksessa esiinnoussut tulkintakehyks (vrt. Backes 2006), jossa kaikki ääriliikkeet asetetaan saman, poliittisen ääriliikeilmion osaksi, on kokonaistulkintana kiinnostava, mutta historiallisten tapaustutkimuksien kannalta analyttisesti melko hedelmätön. Vaikka ääriivasemmisto ja äärioikeisto jakavatkin yhteisen vihollisen liberaalissa järjestelmässä, on niiden liikkeillä myös useimmiten omat, historiallisesti eriävät syntyperustansa. Esimerkiksi suomalaisessa kontekstissa antibolševismi tai antikommunismi sekä erityisesti kansallisen yhtenäisyyden vaade on oleellisempi määrittävä tekijä äärioikeistossa kuin vallitsevan järjestelmän muutospyrkimykset.

Vaikka äärioikeiston määritelmästä ja sen sisällöstä onkin lukuisia määriä eriäviä mielipiteitä tutkijoiden välillä, on joitain likimain kaikissa määritelmässä esiintyviä tekijöitä silti havaittavissa. Yksi keskei-

simmistä on äärioikeiston tukeutuminen ”yhtenäisen kansan myyttiin” individualismin ja universalismin ylittävänä aatteellisenä rakentumisperiaatteena (Vrt. Hainsworth 2008, 78; Ignazi 2003, 227; Mudde 2003, 177). Cas Mudde (2003, 178) esittää pysyvän essentialistisen määrittelyn sijaan, että äärioikeistolainen ideologia voidaan määrittellä tiettyjen ideologisten ydinkysymysten pohjalta. Tällöin ideologia muodostaa yhdistelmän näistä piirteistä silti aina kaikkien osasten olematta etusijalla tai lainkaan läsnä tietyin puolueen repertuaarissa. Nationalismi on tässäkin määrittelyssä kuitenkin oleellinen edellytys äärioikeistolaiseksi määrittämisessä. Muut tekijät, jotka Mudden mukaan esiintyvät pääosassa määrittelyjä, ovat rasismi ja etnopluralismi, muukalaisvastaisuus, antidemokratia ja vahvan valtion kaipuu. Liian systemaattinen tai holistinen lähestymistapa kadottaa eri ryhmien väliset ominaispiirteet ja myös kansalliseen kontekstiin kytkeytyvät erot sekä voi heikentää mahdollisuutta ryhmien välisten erojen arviointiin.

Äärioikeiston ohella on tarjottu useita muitakin käsitteyhdistelmiä, ja erityisesti suomalaisessa keskustelussa on käytetty termiä radikaalioikeisto (esim. Pekonen 1999a; varhemmista liikkeistä Hyvämäki 1971). Tässä yhteydessä pitäydyn kuitenkin nimikkeessä äärioikeisto, sillä se on yleisimmin hyväksytty kattokäsite kansainvälisessä tutkimuksessa, ja erilaiset neologismitkin pääasiassa rakentuvat samoista osatekijöistä.

Saksalaisessa keskustelussa on usein nojattu radikalismiin ja ääriliikkeiden erottelussa siihen myös virallisissa yhteyksissä hyväksytyyn näkemykseen, että ensin mainitut edustivat aatteellisesti radikalismia ilman äärimmäisyyksiin meneviä toimintakeinoja tai itse järjestelmään kohdistuvia muutosvahteita. Ääriliikkeet sitä vastoin hylkäsivät myös vallitsevan järjestelmän politiikan tekemisen keinot ja instituutiot. (Backes 2006, 198.) Näen tämän jaotellun toimivan myös suomalaisessa kontekstissa.

Suomalaisille liikkeille ja toimijoille, huolimatta joistain vasemmistolaisista painotuksista ja antikapitalismista, näyttää kansallinen yhtenäisyys olleen ensisijainen selittävä tekijä ja korkein arvo, ja luokkataistelu sekä politikointi nähtiin hajottavina tekijöinä. Kansallisen yhtenäisyyden nimissä osa oli pelkkien radikaalien ideoiden esittelyn sijaan valmis myös vallankumouksellisiin muutoksiin poliittisessa järjestelmässä, eivätkä ne aina kaihtaneet ainakaan periaatetasolla poliittisen terrorinkaan eri muotoja,

vaikka poliittisesti motivoitunut väkivalta onkin Suomessa ollut verrattain vähäistä.

Kuten muun muassa Uwe Backes (2006, 236) on korostanut, erilaisilla ääriliikkeeksi nimeämisillä on myös usein, Koselleckin tunnetuksi tekemän ilmaisun mukaan, asymmetrinen funktio: ääriliikkeen määrittely tapahtuu valtakulttuurin omasta positiosta käsin ja ääriliikkeellä on tässä asetelmassa vain ulosuljettavan ”toisen” rooli. Äärioikeistoksi nimeäminen olikin yksi tehokas leimakirves suomalaisessa politiikassa kylmän sodan aikana, jolla nimetty tahojen suljettiin kaiken yhteistyön ulkopuolelle.

Tässä artikkelissa pyrin kuitenkin keskittymään pääasiallisesti itsensä kansallissosialistiseksi tai fasisistiksi mieltäneisiin toimijoihin sekä aatteellista yhteyttä avoimesti eksplikoimattomiin mutta selkeästi näistä aatteista ammentaviin tahoihin. Käsitteilyn ulkopuolelle jäävät siis esimerkiksi kansallista yhtenäisyyttä ja antikommunismia peräänkuuluttaneet maanpuolustushenkilöt, joille kärjekkäistä mielipiteistä huolimatta oli ominaista tukeutuminen ”perinteiseen suomalaiseen yhteiskuntajärjestykseen”. Luonteeltaan ne olivat tässä käsitellyistä, vallankumouksellisista äärioikeiston järjestöistä eroten lähinnä konservatiivisia.

”Vanha kaarti” ja yritykset toiminnan jatkamiseksi

Rauhansopimuksien myötä joutui suuri joukko fasisistiksi katsottuja järjestöjä lakkauttamaan toimintansa vuoden 1944 jälkeen. Erityisen ahtaalle sodan jälkeen joutuivat kansallissosialistisissa liikkeissä toimineet, vaikka lakkautus koski myös maltillisempia tahoja. Valtiollinen poliisi siirtyi kommunistien johdettavaksi ja keskitti toimintansa fasisistiksi katsomiinsa ilmiöihin. Kaikkiaan ”fasisteiksi” epäiltyjä listattiin 80 000 (Kalliala 1998, 65).

Valtiollinen poliisi kartoitti ahkerasti poliittisesti epäilyttäviä aineksia, ja muun muassa kansallissosialistiseksi katsottujen ryhmien johtohahmot asetettiin arestiin kotipaikkakunnilleen. Arestimääräys koski äärioikeistolaisien pienryhmien vielä maassa olleista johtohahmoista Teo Snellmania, Yrjö Raikasta, Vietti Nykästä, Olavi Linnovea, Gunnar Lindqvistia ja Sven B. Oksasta.¹

Tämä ei kuitenkaan merkinnyt poliittisen vaikutuksen loppua ainakaan kaikkien toimijoiden osalta. Kuten esimerkiksi Jarkko Vesikansa (2011) on

korostanut, jatkoivat muun muassa entiset AKS:n jäsenet monella tapaa vaikuttamistyötään kullisien takana pitkälle 1960-luvulle asti. Myöskään kansallissosialistien kohdalla rauhan tulo ei johtanut täydelliseen politiikasta vetäytymiseen. Arestiin asetetuista pienpuolueiden johtajista Linnove kuoli muutama vuosi sodan jälkeen ja Lindqvist muutti monen muun oikeistoradikaalin tavoin Ruotsiin sodan jälkeen, mutta sekä Snellman että Raikas ja Nykänen olivat omilla tahoillaan aktiivisia myös poliittisina kirjoittajina ja toimijoina vielä vuosikausia sotien jälkeen. Samoin aktiivista politiikantekoa yritti jatkaa useissa kansallissosialistisissa ja ”suomalaisosialistisissa” järjestöissä toiminut Ensio Uoti.

Kenties aktiivisin kirjoittelija vanhoista kansallissosialisteista oli Teo Snellman (1894–1977), vuonna 1940 perustamansa Suomen Kansallissosialistisen Työjärjestön entinen johtaja ja J. W. Snellmanin pojanpoika. Snellman toimi lyhyen aikaa diplomaatti-tehtävissä 1920- ja 1930-luvuilla ja vaikutti useissa kansallissosialistisissa järjestöissä 1930-luvun aikana. (Ekberg 1991, 168–185.)

Snellman laati artikkeleita useisiin eri julkaisuihin muun muassa omista demokratiakäsityksistään sekä arvioi toisen maailmansodan tapahtumia saksalaisnäkökulmasta. Snellman lähestyi myös vasta valittua presidentti Kekkonen vuonna 1956 tarjoten hänelle näkemyksiään maan tilasta ja tulevaisuudesta sekä lähettäen hänelle omia vanhoja kansallissosialistisia kirjoituksiaan. Kirjeessään Kekkoselle, jossa hän toistelee myös vanhoja juutalaisvastaisia kantojaan, Snellman kertoo että, ”suurin piirtein katsoen allekirjoitan kaikki mitä kirjoitin sodan aikana”.² Kekkonen Snellman näki politiikan yläpuolelle asettavana, kansan parista ja talonpoikien äänillä valittuna isäntänä ja vertaa tätä Väinämöiseen. ”Isäntä” tyydyttäisi kansakunnan ”sisäisen yhtenäisyyden tarpeen”, kuten Snellman eräässä artikkeliluonnoksessaan kirjoitti.³

Jonkinlaisena indikaattorina sitä, missä määrin entiset kansallissosialistit ja muut Hitlerin hallintoon toivonsa laittaneet olivat valmiit hyväksymään sodan lopputuloksen ja Saksan luhistumisen, voidaan pitää heidän näkemyksiään Hitlerin hallinnon toimista juutalaisia vastaan. Holokaustin kiistäminen tai vähättely ja ajoittain myös avoin antisemitismi kuvastavat sitä, ettei kansallissosialismin vararikkoa suostuttu hyväksymään. Saksan tappio oli luonnollisesti vaikeasti nieltävissä myös ääriliikkeiden ulkopuolella; tätä kuvastavat esimerkiksi Walter Hornin holo-

kaustia relativisoivat lausunnot kirjassaan *Europeisk Politik* vuodelta 1948. Mutta laajimmin lienee asiaa punnut Teo Snellman lukuisissa kirjoituksissaan.

Snellmanin keskeisiin kirjoitusaiheisiin kuului Saksan kohtalo sodan jälkeen ja sodanaikaisia tapahtumia koskevat tulokset, ja hän myös piti yhteyttä useisiin saksalaisiin äärioikeistolaisiin toimijoihin, kuten Friedrich-Wilhelm Teschemacheriin ja Dieter Vollmeriin, joilla kummallakin oli yhteyksiä militanttiin äärioikeistoon ja jotka Snellmanin tavoin kamppailivat ”historian väärentämistä” vastaan.⁴ Kirjoituksissaan Snellman otti toistuvasti esille Saksan toimien relativisoinnin, rinnastaen muun muassa Dresdenin pommitukset juutalaisten joukkosurmaan. Tämän ohella hän esitti myös holokaustin kokonaan kiistäviä kantoja ja viittaili tunnettujen holokaustin kiistäjien, kuten Paul Rassinierin ja David Hogganin, teksteihin.

Snellman sai 1960-luvulla artikkeleitaan läpi mm. *Hufvudstadsbladetissa*, *Uusi Maailma* -lehdessä sekä myös *Suomalaisessa Suomessa*. Lisäksi hän toimitti artikkeleitaan myös ulkomaisiin äärioikeistojulkaisuihin, kuten kansallissosialistisista sympatioistaan tunnettuun ruotsalaiseen *Fria Ord* -lehteen. Julkaistuista artikkeleista oli usein pahimmat juutalaisvastaisuudet karsittu kirjoittajan itsensä toimesta, vaikka myös selkeän antisemitistiset kirjoitukset ajoittain läpäisivät seulan.

Joitakin yksittäisiä antisemitistisiä ilmaisuja toki oli ollut aiemminkin. Esimerkiksi helsinkiläinen vuorineuvos, entinen Arabian johtaja C. G. Herlitz oli jo 1950-luvun puolivälissä laatinut ja levittänyt antisemitistisiä pamfletteja (Herlitz 1956 ja 1957), joita toimitettiin jakoon myös Ruotsissa. Tukholmassa insinööri, äärioikeistoaktivisti C. E. Carlberg tuomittiin Herlitzin pamflettien levittämisestä sakkoihin vuonna 1958. Oikeuden mukaan kirjoitus sisälsi ”useita halventavia, ilmeisen epätosia väittämiä juutalaisista kansanryhmän ja siten loukkaa heitä”. (Sastamoinen 1966, 147.)

Herlitzin toiminta oli osaltaan jatkoa hänen raioittamalleen, 1945 lakanneelle *Aftonposten*-lehdelle, joka esitteli oikeistoradikaaleja näkemyksiä syksyllä 1944 ja keväällä 1945. Aiemmin Herlitzin johtama Arabia oli tukenut Snellmanin Suomen Kansallissosialistista Työjärjestöä (Ekberg 1991, 185). Myös Teo Snellman näyttää pitäneen yhteyttä Carlbergiin ja hänen äärioikeistoa tukevaan säätiiönsä. Carlberg puolestaan oli aktiivisesti mukana entisten kansallissosialistien eurooppalaisissa yhteistyökivi-

oissa ja kirjoitti tiiviisti heidän julkaisuunsa *Nation Europa*.

Samoin jo 1950-luvulla esiintyi muun muassa Arvo Onni Salmisen julkaisemassa aikakauslehdessä *Yleisö* joitakin selkeän antisemitistisiä kirjoituksia (ks. esim. Auerma 1955). Vuosina 1955 ja 1961 ilmestyneen lehden linja, kaikessa sekavuudessaankin, koostui paljolti suoraa demokratiaa kannattavista puheenvuoroista, ruotsalaisvastaisista kirjoituksista ja anti-kekkoslaisista kommentteista.

Yleisö-lehti tuki avoimesti tekniikan tohtori Ensio Uotin kampanjaa presidentinvaaleissa 1956. Ensio Uoti oli jo 1930-luvun alussa ollut mukana useissa eri kansallissosialistisissa ja ”suomalaisosialistisissa” liikkeissä, perustaen oman puoleensa, Suomalaisosialistisen Työväenpuolueen, vuonna 1934. Vuoden 1951 eduskuntavaaleissa hän oli asianajaja ja populististi Ernesti Hentusen Radikaalin Kansanpuolueen ehdokkaana. Puolueen linja vaihteli Hentusen mielenliikkeiden mukaan äärioikealta äärivasemmalle, ja Uotin tullessa mukaan vallalla oli oikeistolainen suuntaus. (Hentusen toiminnasta ks. Uola 1997; Uotista ks. Planting 2013 sekä Ekberg 1991, 95–99.)

Uotin ohjelmajulistukset Kansallisen Liiton nimissä *Yleisö*-lehdessä olivat jokseenkin identtisillä linjoilla hänen aiemman puolueensa 1930-luvulla esitetyn ohjelman kanssa (ks. *Yleisö* 9/1955 sekä *Yleisö* 10/1955).⁵ Vuoden 1955 ohjelmasta oli jätetty pois vain ”juutalaisten ja muiden kuokkavieraiden” maahantulon estämistä koskeva lausuma. Kumpikin ohjelma päättää julistukseen päämäärästä: ”Suomalaista olemusta vastaavan valtiomuodon toteuttaminen, jossa itsenäinen valtio-ohjaus on keskitettyä ylimpään johtoon.”⁶ Julistuksessaan Suomen kansalle Uoti vaati parlamentaarisen keinottelun lopettamista ja paluuta ”vanhan suomalaisen demokratian” periaatteisiin, jossa kansa valitsee päällikön, jolle kaikki hallitusvalta on luovutettu.

Ensio Uoti julkaisi pohdintojaan kirjan muodossa omakustanteena vuonna 1955. Uotin anti-kekkoslainen, kansallissosialistisia teemoja julistava teos oli nimeltään *Näin tahtoi valtiomies – Tämän saivat aikaan diletantit*. Tässä teoksessa Uoti ei peittele mitenkään juutalaisvastaisia kantojaan, vaikka toisaalta julistaakin, ettei ole antisemiitti. Hänellä ei ollut omien sanojensa mukaan mitään vihaa juutalaisia vastaan eikä tahdo näitä hävittää, mutta tahtoo tehdä heidän ”vaikutuksensa Suomen kansaan mahdollisimman pieneksi” ja toteaa, että juutalainen on ”rodullisesti [--] niin vieras meille” (Uoti 1955, 189). Vuonna 1960

Uoti oli vielä mukana Yhtynyt Suomi -järjestössä yhdessä entisen kalstalaisen ja sotavuosina toimineen Suomen Kansallissosialistit -puolueen perustajan Yrjö Raikkaan kanssa (Vesikansa 2004, 198–199).

Yhtynyt Suomi halusi nousta puoluepoliittisten kiistojen yläpuolelle ja pyrki *Helsingin Sanomissa* (HS 15.5.1960) julkaisemansa julistuksen mukaan ”kaikin laillisin keinoin nostamaan arvoonsa yhteiskuntajärjestyksemme sekä sen ylläpitämiseksi tarvittavan rehellisyyden, epäitsekkyuden, oikeudenmukaisuuden ja asiantuntemuksen”.

Suojelupoliisin raporteista Yhtyneen Suomen kokouksista saa paikoin kuitenkin julistuksessa väitettyä poliittisemmän kuvan: esimerkiksi keväällä 1961 pidetyssä kokouksessa valiteltiin, ettei ”Suomen kansalle ole kansallisia ihanteita eikä tavoitteita kuten 30-luvulla olivat IKL ja suojeluskunnat”.⁷ Päämääränä oli kommunismin leviämisen estäminen. Jo huhtikuussa 1960 Suojelupoliisin etsivä oli arvioinut, että ”yhdistys tulee muodostumaan äärimmäisoikeistomieliseksi”.⁸ Toiminta näyttää kuitenkin jääneen muutamaankokoukseen ja yleisötilaisuuteen.

Uuden sukupolven liikkeet

Vanhan kaartin kansallissosialistien toiminta ei näy saaneen kovin suurta kannatusta osakseen. Esimerkiksi Uotin ja Snellmanin hankkeet näyttäsivät jääneen paljolti yksityisyritteliäisyydeksi, ja Yhtyneen Suomenkin toiminta lakkasi melko nopeasti. 1960-luvun myötä syntyi kuitenkin liikkeitä, jotka keräsivät selvästi laajemman kannattajajoukon ja joilla oli sekä laajahko maantieteellinen levinneisyys että jatkuvuutta useiden vuosien ajan.

Yksi aktiivisimmista ulkoparlamentaarisen oikeiston järjestöistä oli 1960-luvulla Isänmaallisten yhteinäisyysseurojen liitto, joka muodosti paikallisyhdistyksiä useille paikkakunnille ja kokosi keskustelutalaisuuksiinsa parhaimmillaan yli 200 hengen kuulijakuntia.⁹ Seura aloitti toimintansa Lahdessa vuonna 1964, ja perustajien ydinryhmä tuli mukaan paria vuotta aiemmin perustetusta Suomalaisen Työväen Rintama -nimisestä järjestöstä.

Työväen Rintama oli jäänyt vielä muutamien aktiivien harrastukseksi. Aatteellisesti se oli sekoitus antikommunismia ja luokkataistelun vastaisuutta sekä korporativistisen järjestelmän luomispyrkimyksiä. Etualalla oli ”uusrevisionismiksi” kutsuttu tais-

teluideologia. ”Puoluevalassaan” Suomalaisen Työväen Rintama vaati ehdotonta kuuliaisuutta jäseniltään sekä toimimaan tarpeen mukaan salassa julkisuudelta:

Minä vannon hyväksyväni täydellisesti Suomalaisen Työväen Rintaman puoluepöytäkirjat, noudattavani ja kunnioittavani niiden käskyjä, uskovan uusrevisionismin voittoon, toimivani näiden periaatteiden mukaan, täyttäväni kaikin hallussani olevin keinoin ne käskyt, jotka saan puolueen johdolta, pitäväni omana tietonani ne asiat, jotka julkisuuteen tulemalla saattavat jollakin tavoin vahingoittaa puoluetta, rakastavani isänmaatani ja kansaani, ja uhraavani kaikkeni sille työlle, joka koituu maani ja kansani parhaaksi.¹⁰

Äärimmillen viety nationalismi ilmentyi taisteluna kansallisen vapauden ja isänmaarakkauden puolesta sekä uskona kansan maailmanhistorialliseen tehtävään aidon kansallishengen innoittamana. Järjestö luonnehti itseään vallankumoukselliseksi liikkeeksi, joka pyrkii aatteen voimalla muutokseen: ”Tämä on Sinun taistelusi, vallankumous, joka ei toteudu vihan ja veren kautta, vaan tapahtuu jokaisen suomalaisen sydämessä.”¹¹

Työväen Rintaman vallankumouksellisesta taiteluideologista periytyi piirteitä myös Yhtenäisyysseuran aatteisiin. Seuran ensimmäinen ohjelma korosti marraskuussa 1964 laatimassaan ohjelmassa muun muassa, että ”kaiken yhteiskunnallisen kehityksen on rakennettava kansallisen luonteemme ja vuosituhantisen kulttuurimme luomalle pohjalle”, vaatien ”suomenkieltä ainoaksi virkakieleksi” sekä ”päättävistä taistelua kansainvälistä kommunismia vastaan”. Järjestö korosti kulttuurisen perustan ensisijaisuutta. Poliittisen järjestelmän osalta vaadittiin ”luokkataistelun ja korruption turmeleman suom. yhteiskunnan perinpohjaista uudistamista” ja perustuslain tarkistamista tavoitteena ”luokkapuolueiden mahdin murskaaminen ja voimakkaan hallitusvallan luominen”. Lisäksi vaadittiin ulkomaisessa omistuksessa olevien teollisuuslaitosten kansallistamista ja ”tuotantosuhteiden uudelleenjärjestelyä siten, että koko teollisuuden palveluksessa toimiva väestö pääsee osalliseksi sen tuottamista voitoista.”¹²

Yleisen retorisen linjan ohella fasistisia piirteitä ohjelmassa edustaa muun muassa painotus sosialismin suuntaan taloudellisissa kysymyksissä, lujan hallitusvallan vaade ja taistelu kommunismia vastaan sekä yleinen politiikanvastaisuus. Kielikysymys on osa kansallisen yhtenäisyyden ohjelmaa. ”Perinpo-

jaisen uudistamisen” vaatimuksissaan ja voimakkaassa nationalismissaan järjestö toisaalta täyttää melko hyvin sen määritelmän, jota Roger Griffin (1991, 38) on tarjonnut fasismille: palingeneettinen eli vallankumouksellista uudestisyntymistä korostava ultranationalismi.

Seuran toiminnan keskeinen tavoite oli isänmaallisen hengen nostatus nuorison keskuudessa ja poliittisen kissanhännänvedon lopettaminen. Kansaa kuulutettiin yhteiseen projektiin kansallisen yhtenäisyyden ja kommunismin vastustamisen nimissä. Seura esitteli toimintaansa tammikuussa 1965 Heinolassa pidetyssä tilaisuudessa, ja siinä yhteydessä seuran perustamisesta selosti yksi sen hallituksen jäsenistä seuraavasti:

”Seura on perustettu vastapainoksi sille isänmaattomuudelle, joka on opiskelevan nuorison keskuudessaakin saanut paljon jalansijaa. Yhdistyksen tarkoitus on oikean isänmaallisen ajattelutavan ja kansallisia päämääriä palvelevan työn merkityksen korostaminen.”¹³

Seuran puheenjohtaja Pentti Kosonen oli samoilla linjoilla ja totesi itsenäisyyspäivän juhlassa Lahdessa 5.12.1965, ”että kestimme sodan, mutta emme ole kestäneet rauhaa, sillä monista merkeistä päätellen itsenäisyytemme on kaventunut. Eturyhmät kilpailevat keskuudessamme liiksi ja voimakas kansallishenki puuttuu.”¹⁴

Jäsenmäärä kasvoi voimakkaasti vuosien mittaan, ja 1966 pääministeri Paasiolle lähetetyssä promemoriassa arvioidaan jäseniä olleen 300–350.¹⁵ Tilaisuuksiin tuli kuulijoiksi Suojelupoliisin raporttien mukaan myös varuskuntien upseereita sekä reservin upseereita ja -aliupseereita. Jäsenistön ydinryhmä koostui kuitenkin lähinnä opiskelijoista.

Yhtenäisyysseuroille perustettiin myös oma kannatusyhdistyksensä, johon kuului Suojelupoliisin saamien tietojen mukaan ”noin 50 henkeä ja koostuvat ne entisistä SK-laisista, evp upseereista, Vapaussodan rintamamiehistä ja entisistä Lotista jotka ovat ottaneet näiden ’sotilaspöytäkirjojen’ asian omakseen.”¹⁶

Oikeistonuoret vasemmistoradikalismiin vastaamassa

Vasemmistoradikalismin kasvaessa näkyvämmäksi vuosikymmenen loppua kohden joutuivat myös

yhtenäisyysseurat miettimään uudelleen aseoitumistaan poliittisella kartalla. Näennäisen epäpoliittinen linja ei tyydyttänyt kaikkia, ja isänmaallinen linja herätti toisaalta myös kiinnostusta äärioikeistolaisista taholta. Muun muassa Turun paikallisosaston toimijat, joilla itselläänkin oli linkkejä ruotsalaisiin kansallissosialisteihin, eivät ainakaan suoralta kädeltä kieltäneet fasistiksi julistautuneen jäsenkandidaatin mukaantuloa. Keskusjärjestö sitä vastoin sanoutui tästä jyrkästi irti.¹⁷

Vuoden 1968 mielenosoitusten aikana, erityisesti niin kutsuttujen Punaisten lauantaisten (ks. von Bonsdorf 1986) yhteydessä esiintynyt vastamielenosoittajien joukko, joka kutsui itseään nimellä Vapaan Suomen Nuoret (VSN), liitettiin etenkin vasemmistolehdistössä myös Yhtenäisyysseuroihin. Tämän Yhtenäisyysseurojen johto kiisti, vaikka joi-tain merkkejä kytkennöistä on ja tukea lupailtiin ainakin yksityisesti.¹⁸ Toimijaprofiililtaan VSN erosi kuitenkin Yhtenäisyysseuroista, sillä siihen kuului sekä koululaisia että työssäkäyviä jälkimmäisen koostuessa pääosin opiskelijoista.

Vapaan Suomen Nuoret, joka kokosi piirinsä 20–30 aktiivia, kunnostautui pääasiassa huutelemalla vasemmisto- ja neuvostovastaisia iskulauseitaan vuoden 1968 mielenosoituksissa ja osoitti mieltään myös Tehtaankadulla. Lisäksi he heittelivät paukku-pommeja, ns. tykinlaukauksia ja kananmunia sekä särkeivät kommunistilehtien näyteikkunoita. Oppositioasennetta järjestelmääkin kohtaan kuvastaa se, että VSN katsoi vastapuolen tapaan poliisin olevan vain toisen osapuolen tukena ja suojana.¹⁹

Syksyllä 1968 helsinkiläinen VSN:n aktiivi jäi kiinni Tanskan tullissa dynamiittipötkön kanssa, jota hän oli suunnitellut käyttävänsä mielenosoituksissa. Poliittisesta aseoitumisesta kertonee se, että mukanaan hän kantoi myös muun muassa Hitlerin kuvia.²⁰ Samankaltaiseen aatesuuntaan viittaa myös Päivän Sanomille mielenosoitusten aikaan lähetetty, hakaristein koristeltu uhkauskirje, jonka Suojelupoliisi näki kytkettyvän VSN:n toimintaan. VSN jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, lähinnä kesän 1968 mielenosoituksiin kytkettyneeksi hankkeeksi, vaikka nimeä käytettiin ajoittain myöhemmin myös kansallissosialisteiksi siirtyneiden entisten aktiivien toimesta.

Yhtenäisyysseurojen ohjelmaa reivattiin alkuvuosista kohti maltillisempia linjoja vuosikymmenen puolivälin jälkeen. Tavoitteena oli nyt koko oikeiston isänmaallinen kattojärjestö, ja sosialistisia sekä valkankumouksellisia painotuksia vähennettiin. Tämä

johti kuitenkin linjariitoihin, ja yhtenäisyysseurat hajosivat 1960-luvun lopulla johdon välisiin erimielisyyksiin. Osa yhdistyksen johdosta halusi laventaa yhdistyksen toimintaa ottamalla mukaan myös vasemmistolaisiksi katsottuja toimijoita, ja nämä erosivat, kun pelkästään oikeistolaisia jäseniä kannattanut linja pääsi voitolle.²¹ Myös suhtautuminen Vanhan valtakukseen jakoi jäsenistöä, joista osa osallistui, osa ei.²²

Hajoamisensa jälkeen Yhtenäisyysseurojen jäsenistöä siirtyi muun muassa Kauko Kareen yhdistykseen nimeltä Itsenäisyyden Puolesta sekä sen kanssa yhteistyössä toimineeseen yhdistykseen Suomen Isänmaalliset Nuoret.

Kajaanissa 1969 perustettu Suomen Isänmaalliset Nuoret -yhdistys (SIN) aloitti toimintansa nimellä Isänmaallinen Kansallisliike ja käytti lyhennettä IKL. Nimi vaihdettiin jo muutaman viikon kuluttua perustamisesta yhdistyksen saadessa kriittistä huomiota lehdistössä. Järjestön tarkoitus oli ”toimia vastapainona vasemmistoradikaalien toiminnalle”.²³ Joulukuun alussa yhdistys poltti Kajaanin lyseon pihassa vasemmistoradikaalien lehtiä ja osallistui Helsingissä mielenosoituksiin isänmaallisin tunnuksin. SIN järjesti VSN:n tapaan vastamielenosoituksia, mm. polttaen Vietnam-mielenosoitusten yhteydessä Tiedonantaja-lehtiä. Entisiä VSN:n aktiiveja oli myös mukana toiminnassa, ja SIN toimi erityisesti lukolaisten parissa.

Vuonna 1970 SIN julkaisi yhden numeron pää-äänenkannattajakseen nimettyä lehteä Pro Patriam. Päätoimittajana toimi Jouni Lanamäki, ja lehti oli ilmeisesti laadittu Kauko Kareen tuella. Lehdessä esitetään myös yhdistyksen ohjelma, jonka keskeisiä elementtejä olivat muun muassa ”yhdistyksemme epäpoliittisuus”, ”puolueista riippumaton isänmaarakkaus” ja maanpuolustustahto. Nootti-lehdessään Kare (1971, 10) myös ilmaisi täyden tukensa SIN:in toiminnalle: ”Olen ollut kosketuksissa Suomen Isänmaalliseen Nuorisoon, jonka toimintaa kannatan, vaikka esim. eräät uus-kokoomuslaiset torjuvat hysteerisesti kaikki SIN:in lähestymisoperaatiot. Kas, jopa piskuinen teiniliike voi ’vaarantaa’ Suomen ulkopolitiikan, niin erinomaista tämä ulkopolitiikka on.”

Kansainvälisiä yhteyksiä: Nordiska Rikspartiet

Kansallisen yhtenäisyyden teeman ohella antisemitismillä ja holokaustin kiistämisellä ratsastanut uusi

tulokas, Ruotsista alkujaan Suomeen rantautunut Nordiska Rikspartiet (NRP) keräsi myös riveihinsä osan yhtenäisyysseurojen toimijoista. Kuten Graham Macklin (2013, 177) on brittiläisten ja saksalaisten ääriiliikkeiden yhteyksiä tutkiessaan todennut, kansainvälinen verkostoituminen toimii usein radikaalisoina tekijänä tarjoten vertaistukea ja uusia radikaalimpia ideoita toimijoiden käyttöön. Yhteistyö myös tuo toimintaan lisää resursseja ja näyttää kannattajille, että toimijalla on myös laajempaa tukea, vaikkei sitä kotimaassa hyväksyttäisikään. Radikaalisoitumistendenssi näyttäisi toteutuneen jossain määrin myös Suomessa.

Nordiska Rikspartietin ensimmäiset kontaktit Suomeen näyttäisivät ajoittuneen 1960-luvun alkuvuosille. Suojelupoliisin ilmoituksissa ensimmäiset maininnat puolueen lehden, *Nordisk Kampin* levämisestä Suomessa ajoittuvat vuosikymmenen puolivälin tienoille, mutta *Nordisk Kamp* -lehdessä mainitaan puolueella olevan ”ystäviä” myös Suomessa jo muutamaa vuotta aiemmin, ja mm. 1962 lehdessä ilmestyi kommunismin uhasta Suomessa kertova artikkeli, jonka oli kirjoittanut ”suomalainen opiskelija” (Finsk studerande 1962, 3).

Suomalaiset äärioikeistoaktivistit, joilla oli yhteyksiä muun muassa saksalaiseen äärioikeistolaiseen nuorisjärjestöön Wiking-Jugend, brittiläisen kansallissosialistin Colin Jordanin British National Partyyn sekä kanadalaiseen antisemitistiseen organisaatioon Whiteman’s Mission, ja jotka Suojelupoliisin kuulusteluissakin myönsivät hyväksyvänsä ”suurelta osin kansallissosialistisen aatteen”, myös vierailivat Nordiska Rikspartietin johtajan Göran Assar Oredssonin luona Strangnäsissa 1964.²⁴ Yhteydenpito NRP:n kanssa jatkui ilmeisesti useamman vuoden ajan, ja Ruotsissa yhteyshenkilönä toimi Oredssonin ohella Robert Nilsson, *Nordisk Kamp* -lehden päätoimittaja.

Tiiviimmät järjestölliset yhteydet suomalaisten aktiivien kanssa solmittiin kuitenkin vasta 1960-luvun lopulla, jolloin myös perustettiin yhdistyksen suomalainen paikallisosasto. Toimintaa pyöritti vuonna 1970 Ruotsiin muuttanut helsinkiläinen painaja Nils-Axel Mandell, joka oli aiemmin vaikuttanut muun muassa aliupseerien reserviläisjärjestössä. Pääasiassa Mandell koordinoi toimintaa Ruotsista käsin.

NRP toimi Suomessa ainakin Helsingissä, Turussa, Lahdessa, Kotkassa ja Kajaanissa. Ruotsissa Mandell toimi Suojelupoliisin ilmoituksen mukaan ”Nordiska Rikspartietin (NRP) agitaatioryhmän

(RAG) johtajana”²⁵. Mukaan ryhmään liittyi myöhemmin muitakin Suomesta Ruotsiin siirtyneitä äärioikeistotoimijoita. RAG:n (Rikspartiets aktionsgrupp) tehtävänä oli ”fyysisesti tukea puoluetta” ja ”kamppailla vallasta kaduilla” sekä ”toimia eräänlaisena Gestapona” (SOU 2002, 88). 1980-luvun alussa Mandell oli myös perustamassa Bevara Sverige Svenskt -järjestöä (BSS), joka taisteli erityisesti maahanmuuttoa vastaan (Löow 1998, 26). Järjestön toiminta jatkui vuoden 1986 jälkeen Sverigedemokraterna-puolueessa, johon BSS sulautui. Mandell esiintyi vielä ainakin 1990-luvulla useissa äärioikeistolaisissa yhteyksissä, ollen mukana muun muassa brittiläisessä Combat-18 -järjestössä.

NRP:n yhteistyökuviot ja tavoitteet

NRP:n Suomen osaston tavoitteena oli soluttautua muihin järjestöihin tai luoda yhteistyötä näiden kanssa. Esimerkiksi kokoontuessaan toukokuussa 1970 Kajaanissa Mandell kumppaneineen yritti saada Suomen Isänmaalliset Nuoret -järjestön toimijoita yhteistyöhön NRP:n kanssa. Suojelupoliisin tiedusteluraportin mukaan isännät eivät aluksi lämmenneet Mandellin antisemitismille. Järjestöt järjestivät kuitenkin muutamaa otteeseen yhteistapaamisia muun muassa mökkireissujen merkeissä,²⁶ ja järjestöjen yhteistyö tiivistyi. Kuhmossa järjestetty NRP:n ja SIN:n yhteistapaaminen johti poliisitutkintaan osanottajien hortoilla humalassa rajavyöhykkeellä, ammuskellessa pistooleilla ja räjäytellessä tulenosoituspansokkia.²⁷

SIN:n toiminnassa oli tuolloin mukana aktivisteja, jotka olivat jo aiemmin olleet perustamassa Isänmaallisen Yhtenäisyysseuran Turun paikallisosasto, ja myöhemmin mukana Kareen Itsenäisyyden Puolesta ry:ssä. Myös yksi lahtelainen Yhtenäisyysseurojen liiton hallituksen jäsen oli mukana SIN:n tapahtumissa.²⁸ Järjestöjen tiivistä yhteistyötä kuvaa sekin, että osa jäsenistä ehti toimia niissä kaikissa, NRP mukaan lukien. SIN, joka ilmoitteli myös NRP:n julkaisuissa ja jonka postikin kulki NRP:n aktiivin kautta,²⁹ näyttää lopettaneen toimintansa jo 1970-luvun alussa, ja sen toimintaa jatkettiin NRP:n puitteissa. Ristikkäisjäsenyyksiä kuvaa sekin, että aiemmin VSN:n toiminnassa mukana ollut aktiivi toimi samanaikaisesti SIN:n Helsingin järjestön puheenjohtajana ja NRP:n kotimaisen toiminnan vetäjänä.

Suomessa NRP:n toiminnassa mukana olleiden määrä on hankalasti arvioitavissa. Suojelupoliisi päätteli keväällä 1970, että ”tehtyjen huomioiden mukaan jäsenmäärä koostuu pienistä irrallisista ryhmistä tai yksityisistä henkilöistä, jotka toimivat ilman keskitettyä johtoa”.³⁰ Suojelupoliisinkin raporttien perusteella voi kuitenkin arvioida, että toimijoiden määrä kasvoi useisiin kymmeneen aktiiveihin vuosikymmen puoliväliin tultaessa, ja heidän raporteissaan tulkitaan toiminnan pikkuhiljaa kasvaneen ja järjestäytyneen.³¹

Yhteydet Ruotsiin eivät olleet pelkästään lentolehtisten rahoittamista ja levittämistä: myös aseiden hankinnasta on joitain tietoja. Vuonna 1974 Tukholmassa tehdyissä kotietsinnöissä löytyi muun muassa räjähdysaineita, ja RAG:n jäseniä tuomittiin laittomasta aseiden hallussapidosta. Aseet oli tietävästi hankittu Suomesta (SOU 2002, 96). Kesäkuussa RAG toteutti kaksi savupommi-iskua Tukholmassa. Elokuvatheateri Chinaan tehtiin isku 1.6.1974 sen esitettyä elokuvaa *Kevät koittaa Hitlerille*, ja kilpailuvan äärioikeistoryhmittymän Demokratisk Allianssin tiloihin heitettiin seuraavana päivänä savupommi. Nils-Axel Mandell tuomittiin Timo Stamblewskin kanssa tehdystä iskusta kahdeksi kuukaudeksi vankeuteen. (Mt. 94; Kotonen 2013.)

Ideologialtaan NRP oli avoimen kansallissosialistinen, ja myös suomalaisten toimijoiden piirissä antisemitismillä sekä Hitlerin toimien oikeuttamisella oli keskeinen rooli. Samoin viha kohdistui eri vähemmistöihin. NRP:n toimintaa Suomessa Mandellin jälkeen organisoinut aktivisti kuvasi vuonna 1970 Suojelupoliisille tavoitteeksi ”kansallissosialistisen järjestelmän” tuomisen Suomeen. Tässä yhteydessä hän listasi tapettaviksi muun muassa ”mus-talaiset, neekerit ja juutalaiset” muiden kustannuksella elävinä tahoina.³² Supon arvio kuultavasta olikin, että tämä on ”mielipiteissään niin fanaattinen, että niitä toteuttaessaan saattaa syllistyä rikoksiinkin tilaisuuden tullen”. Lausunnot olivat jyrkkyydessään hyvin poikkeuksellisia ja ennenkuulumattomia silloiseen suomalaiseen politiikkapuheeseen nähden, mutta kuvaavat hyvin NRP:n radikaaliutta. (Kotonen 2013.)

Hitlerin toimien oikeuttamisessa ja holokaustin kiistämisessä kannanotto yhtyy siihen, mitä muun muassa sofistikoituneemmassa muodossa Snellman oli aiemmin esittänyt. Kuulusteltava oli parhaillaan kärsimässä ehdollista kuritushuonerangaistusta muun muassa törkeästä varkaudesta ja ilkeistä.

Kyseessä oli sama henkilö kuin edellä mainittu, dynamiittipötkön kanssa vuonna 1968 pidätetty VSN:n aktiivi.

NRP:n linjaan kuului aatteellinen konservatismi ja se vastusti myös yhteiskunnan ”rappioilmiöitä”. Toukokuussa 1970 Helsingissä pidetyssä kokouksessa järjestön asialistalla oli muun muassa ”uuden järjestön ja sivujärjestöjen perustaminen koko maan kattavaksi organisaatioksi” sekä ”suhtautuminen juutalaisiin, vapaisiin suhteisiin, pornografiaan sekä tämän hetkiseen yleismaailmalliseen rotupoliitikkaan”.³³ Naisia ei järjestöön haluttu ottaa. Jäsenten kelpoisuusehtoihin kuului asepalvelus, toimintatar-mo sekä kunnioitettavat elämäntavat. Vuonna 1975 levitettiin myös suomeksi käännettyä Vera Oredssonin pamflettia, jossa väitettiin, että ”Tänä päivänä ei enää kukaan normaali ihminen usko 6 miljoonaan kaasutettuun juutalaiseen” tai ”Hitlerin yksinsyylisyyteen 2. maailmansotaan”.³⁴ Juutalaissyynnän naamoimiseksi” yhdistykseen harkittiin otettavaksi yksi juutalainenkin jäsen. Samalla pohdittiin tukijoiden hankkimista muilta oikeistotahoilta ja rahoituksen hakemista Kreikan tai Etelä-Afrikan lähetystöistä.³⁵ (Kotonen 2013.)

NRP:n aktiivinen toiminta jatkui Suomessa 1970-luvun puoliväliin asti, vaikka hajanaisia merkkejä järjestöstä löytyy vielä 1980-luvun puolivälistäkin. Ilmoituksia heidän lentolehtistään, hakaristien piirtelystä ja muusta vahingonteosta saapui Suojelupoliisille parhaimmillaan lähes viikoittain. Erään Suojelupoliisille tulleen ilmoituksen mukaan Mandellin laatimien lehtisten painosmäärä oli jopa 3000.³⁶ NRP:n suomeksi käännettyjä lentolehtisiä jaettiin lehtien toimituksiin, niitä leviteltiin yliopistoilla ja postitettiin äärivasemmistolaisille. Jotain toiminnan merkittävytydestä kertonee sekin, että Kekkonen poikkeuslailla toteutetun uudelleenvalinnan jälkeen NRP päätyi mukaan presidentille toimitettuihin Suojelupoliisinkin katsauksiin (Kotonen 2013; Rentola 2009, 74).³⁷

Muiden edellä luvattujen ryhmien ja toimijoiden tapaan myös NRP pyrki poliittisten jakolinjojen ohi ja yli kohti kansallista yhtenäisyyttä. Suomessa alkuvuodesta 1970 levinneen NRP:n lehtisen mukaan parlamenttipuolueiden politiikkana on rikkoo kei-notekoisesti kansa toisiaan vastustaviin ryhmiin, jotta puolueet voisivat ylläpitää omaa valtaansa. Oppositio puolueet eivät ole todellista oppositiota niin kauan kuin ne kannattavat parlamentaarista järjestelmää: ”Puolueiden taistelu on luokkataistelua. Po-

litiikallaan rikkovat he kansaa keinotekoisin toinen toistaan vastustaviin ryhmiin, propagandallaan kiihoittavat suomalaisia suomalaisia vastaan, yhteiskuntaryhmää yhteiskuntaryhmää vastaan sisäiseen taisteluun joka pitää puoluevaltaa hengissä, mutta joka ajan mittaan merkitsee perikatoa suomalaiselle yhteiskunnalle.”

Niin sanotun ”kolmannen tien” retoriikkaa toistaen korostaa julistus kansallissosialismin erillisyyttä niin porvarillisesta kuin sosialistisesta ajattelustakin. Kirjoituksessa todetaankin, että on olemassa ”kolmas vaihtoehto”, ”oppi kansanyhteistyöstä”. Lehtisen mukaan liikkeen nationalismi ei ole tekemisissä ”porvarillisen maailman luokkaylpeyden kanssa, ja sosialismi kieltää marxilaisen luokkataisteluideologian ja isänmaakielteisyyden”. Heidän ohjelmassaan ovat ”kansan kaikki arvokkaat voimat luottamuksellisessa yhteistyössä isänmaan puolesta”. Julistus päättyy kapiteeleilla kirjoitettuun tekstiin ”KAIKKI OVAT EDUSTETTUINA MURTUMATTOMASSA TOVERUUDESSA.”³⁸ Poliitikan tehtävän on siten yhdistää ”kaikki taisteluun” ”koko kansan henkisen ja materiaalisuuden hyvinvoinnin puolesta”.

Mandell ohjeisti näiden linjausten mukaisesti myös suomalaisia aatetovereita kirjeissään. Suojelupoliisin tammikuussa 1975 nappaama Mandellin kirje,³⁹ jota poliisin edustaja kutsuu ”paimenkirjeeksi”, antaa neuvoja muun muassa suhteesta julkisuuteen korostaen liikkeestä tehtyjen lehtijuttujen merkitystä:

Sinä olet mukana tässä poliittisessa sissisodassamme, propagandistisessa akupunktiomenetelmässämme. Kysymyksessä on suuresta voimatasapaino-ongelmasta, NRP:n haitaksi. Korvatkaamme sen epäsuhteen nyt tällaisella propagandasodalla. Tämä viimeisin juttu Apu-lehdessä on varsin suosittelava no. 51–52, 20–12. Osta se lehti ja äkkiä! Se on niitä kaikkein parhaimpia juttuja mitä on tehty Suomessa kansallissosialismista rauhan puhkeamisen jälkeen -45, ainakin niin luulen.

Mandell halusi korostaa liikkeen julkikuvan tärkeyttä ja toivoi sen esiintyvän maltillisin tunnuksin. Tässä hän toimi lähinnä taktisin perustein:

NRP:n työhön kuuluu nimenomaan karsia pois liian paljon mystillistä palvontaa, pääkalloja, univormu-hulluja y.m.s. Emme sitä paitsi ole saksalaisia. Olemme pohjoismaalaisia vaikkakin olemme kansallissosialisteja. Joukkoomme emme oikein halua hyväksyä niitä aivan hulluuteen

korostavat univormuja, Waffen-SS:ää, yksityiset mahd. mitali- ym. sellaiset harrastukset on pidettävä kokonaan NRP-työstä erillään. Ei ole mitään syytä saattaa koko puolue naurunalaiseksi ”demokraattien” silmissä. [--] Demokraatit” suorastaan riemuitsevat kun saavat nauraa ”hullulle natsille”, eihän ole syytä suhtautua vakavasti suorastaan pelleilevälle kaverille.

Julkisuudessa esiintyneet maininnat äärioikeistolaisesta toiminnasta kytkeytyivätkin usein hakaristien piirtelyyn, vanhojen aatteiden esiintymiseen kuten SIN:n aiemmassa nimeämisessä IKL:ksi, sekä 1970-luvun puolivälin jälkeen erityisesti natsi-univormuissa patsastelleeseen Pekka Siitoimeen. Mandellin ja NRP:n näkökulmasta nämä olivat aatteelle haitaksi ja tekivät liikkeen naurunalaiseksi.⁴⁰

NRP:n ydinryhmä koostui jo järjestötoiminnassa kannuksensa saaneista toimijoista. Osa oli toiminut luottamustehtävissä reserviläisjärjestöissä, osa VSN:ssa ja SIN:ssa. Vuoden 1968 mielenosoitukset sekä niihin kytkeytyneet vastamielenosoitukset näyttävät olleen useille poliittisen aktivoitumisen alkupiste. Iältään NRP:n puuhamiehet erottautuivat sekä VSN:n että SIN:n toimijoista: he kaikki olivat yli 20-vuotiaita, jotkut jo lähempänä kolmeakymmentä. Useimmat keskeisistä aktiiveista olivat joutuneet jo aiemmin poliisin kanssa tekemisiin, ja heillä oli aseisiin tai räjähteisiin kohdistuvaa kiinnostusta.

Edeltäjiään eksplisiittisemmin NRP toi esille kansallissosialistisen maailmankuvansa. Tämä toi myös muassaan ongelmia. Mandell, korostaessaan etteivät he ole saksalaisia, toi esille saman pulman, jonka jo 1930-luvulla toimineet kansallissosialistiset ryhmät kohtasivat: saksalaisen mallin mukaan toteutettu kansallissosialismi ei vedonnut kannattajiin, ja liikkeen oli siten korostettava erillisyyttään saksalaisesta alkuperästä (ks. esim. Ekberg 1991, 301–302).

Äärioikeiston kansainvälinen kehitys ja Suomi

Erityisesti sekä yhtenäisyysseurojen että Yhtynyt Suomi ry:n toiminnassa on havaittavissa pyrkimys siirtyä avoimen kansallissosialistisista tai fasisistisista kannoista lievempiin ilmaisuihin, joissa korostetaan lähinnä kommunisminvastaisuutta ja isänmaallisuutta ilman näkyvää linkkiä suomalaisiin 1930-luvun oikeistoliiikkeisiin tai kansallissosialismiin. Osin myös NRP oli näillä linjoilla. NRP:n osalta tämä oli paljolti julkisuuteen suunnattua aatteen peittelyä,

mutta muut järjestöt pyrkivät korostamaan kulttuurista taistelua ja ideologian sosiaalista puolta rotuoppien sijaan, mitä voi pitää yhtenä äärioikeiston modernisoitumisen merkinä, vaikka juuret tähän löytyvät myös liikkeen historiasta.

Järjestöt tasapainoilivat sen välillä, mitä on kutsuttu ”uudeksi” ja ”vanhaksi oikeistoksi” saksalaisessa keskustelussa, ja mitä on kutsuttu myös ”kolmannen tien” tai ”kolmannen position” politiikaksi. Vaikka kyseessä ovat käsitteet, joiden sisällöstä ei täyttä konsensusta vallitsekaan, voidaan yleisesti todeta niillä tarkoitettavan äärioikeiston sisäisiä painotuksia, joissa biologisen rasismin ja rodullisen ylemmyyden sijaan korostetaan etnopluralismia ja kulttuurisia eroja, sekä tähän kytkeytyen laajakantaista, ihmisoikeuksiin ulottuvaa relativismia.⁴¹ Lähtökohтана vanhakantaisen kansallissosialismin tapaan on kansallinen perusta, mutta uusin tavoin ja uuteen kontekstiin muotoiltuna.

Näillä muutoksilla on selkeitä yhtymäkohtia myös kansainväliseen kehitykseen, mikä ainakin osin on seurausta siitä, että toimijat seurasivat kansainvälisissä julkaisuissa käytyä debattia sekä saivat suoria ohjeita muun muassa Ruotsista Oredssonin tarjotuksi. Oredsson varoitteli esimerkiksi 1964 suomalaisia brittien liian äärimmäisestä linjasta ja myöhemmin vaati Siitointa maltillistamaan toimintaansa ja jättämään natsiasut ja hakaristit vähemmälle.

”Uuden oikeiston” tai ”kolmannen tien” perustaa oli laskemassa jo 1950-luvun alussa äärioikeistopuolueiden yhteistyöfoorumiksi Malmössä 1951 perustettu Europäische Soziale Bewegung, jota myös Malmön liikkeeksi kutsuttiin. Suomalaisiakin oli mukana tässä ruotsalaisen Per Engdahlin johdolla toimineessa järjestössä jo 1950-luvun puolivälistä alkaen (Sastamoinen 1966, 119).⁴² Malmön liikkeen keskeinen julkaisu oli 1951 aloittanut *Nation Europa*. Siinä julkaisivat ajoittain myös suomalaiset kirjoittajat, kuten mm. Suomen skandinaavisia yhteyksiä korostanut sekä yleisestä poliittisesta kehityksestä kirjoittanut suomensaksalainen Gustav Beltzner (1954 ja 1955), joka oli aiemmin toiminut sodan jälkeen kielletyssä Vaasan saksalaisessa yhdistyksessä (Westerlund 2011, 121–122.), sekä professorit Börje Collander ja Pierre Naert (1968), jotka korostivat kansallisvaltioiden merkitystä, ja kielikysymyksistä kirjoittanut, jo 1930-luvulla äärioikeistoliikkeissä aktiivisesti toiminut suomenruotsalainen Eric von Born (1955, ks. myös von Born 1954).⁴³

Malmön liikkeen toiminta, jossa keskiössä oli rodullisten ja hierarkkisten kansallisuusluokittelujen sijaan kulttuuristen erojen korostaminen ja eurooppalaisten välisen tasa-arvoisuuden korostaminen, pohjasi pitkälti strategiaan näkökohtiin. Tavoitteena oli luoda ”kolmas tie” amerikkalaisen liberalismiin ja neuvostoliittolaisen kommunistisen järjestelmän välille. Tähän tarkoitukseen ei soveltunut ajatus eurooppalaisten kansojen välisestä arvostuseroista rodulliselta tai biologiselta pohjalta. Rodullinen elementti näkyi kylläkin valkoisen kansanosan välisen solidaarisuuden korostamisessa ja antisemitistisissä ilmaisuissa.

Omalla tavallaan kolmannen tien retoriikka merkitsi paluuta kansallissosialistien ajattelun juurille. Esimerkiksi Engdahl korosti kansallissosialistista diktatuuria virheellisenä, demokratiaan sopimattomana ajatuksena, ja päätteli että ”meidän täytyy etsiä kolmas tie”. Tähän hän ehdotti paluuta Mussolinin Italiasta löytämiinsä ideoihin ja pohti, että ”kenties voimme löytää sen [kolmannen tien] korporatismista” (Engdahl 1952, 24). Tässä ajattelussa korporatismi toimisi laajemman demokratian airuena, jossa pelkät matemaattiset demokratiamallit korvattaisiin orgaanisemmalla yhtenäisyydellä. Jo Suomalaisen Työväen Rintaman julkaisujen voi nähdä olleen vastaavan ajattelun inspiroimia, ja korporatistinen ajatussuunta nousi esiin myös yhtenäisyssuoroissa.

Myös saksalaisen äärioikeistolaisen nuorisoyhdistö Wiking-Jugendin julkaisuissa, joita levisi Suomeen 1960-luvun alussa, on havaittavissa etnopluralismin ituja ja hierarkisoivien rotuoppien laittamista taka-alalle, vaikka esimerkiksi sen *Fanal*-lehdessä vielä avoin antisemitismikin kukoisti. Ohjelmassaan Wiking-Jugend kiisti rodullisen ylemmydentunteen sekä rodullisten arviointiperusteiden käytön politiikassa mutta kannatti rotujen erottelua terveen kehityksen edellytyksenä.⁴⁴

Wiking-Jugend katsoi, että kullekin kansalle ja rodulle on oma paikkansa ja että eurooppalaiset järjestelmä on muodostettava kansojen tasa-arvon pohjalta itsenäisinä idän ja lännen leireistä. Samoin esimerkiksi NRP totesi kansojen rakentuvan yhteiselle kulttuuripohjalle, ja erottavina tekijöinä ovat ”erilaiset moraalikäsitteet, perintöominaisuudet ja uskonnot, elämäkatsomukset”. Ylikansallinen yhteistyö toteutui sille pohjoismaisessa kontekstissa. Vanhakantainen biologinen rasismi eli kuitenkin vahvana etenkin jäsenistön toimien ja kannanottojen

yhteydessä, ja ohjelmateksteissäkin se oli korkeintaan kehnosti häivytettyä. Kolmannen valtakunnan politiikasta ei myöskään selkeästi irtisanouduttu, vaikkei yhtäläisyyttä taktisista syistä aina korostettu.

Yhtenäisyysseurojen ensimmäisessä ohjelmassa painottuu traditionaalisesta oikeistosta erottuvina tendensseinä käsitys uudenlaisesta sosialismista, kansan solidaarisuudesta ja suoran demokratian vaatimus. Toisin kuin NRP:n teksteissä yhtenäisyysseuroissa ei otettu kantaa rodullisiin kysymyksiin, ja linja on selkeämmin suomalaiselle perustalle rakennettu sekä kulttuurin merkitystä korostava. Perustaltaan ensimmäinen ohjelma on myös lähellä IKL:n ohjelmatekstejä, joten varsinaisena uuden oikeiston edustajana sitä ei voida pitää, huolimatta siitä, ettei avoimesti linkkiä IKL:ään esitetäkään.

Yhtenäisyysseuroilta puuttuivat kansainväliset yhteydet, minkä voi katsoa olleen NRP:n osalta yksi radikalisoiva tekijä. NRP:n toimijoiden radikalisoitumiseen 1960-luvun lopulla vaikutti toisaalta myös kasvava poliittinen isolaatio, johon oikeiston ääriliikkeet ajautuivat paitsi maanalaisen toiminnan yleisen tendenssin kautta, myös poliittisen suunnanmuutoksen ja vasemmiston nousun myötä. Yleisellä poliittisen toimintakulttuurin muutoksella kohti radikaalimpia muotoja lienee ollut oma vaikutuksensa.⁴⁵ Yhtenäisyysseuroilla ei vielä ollut vastaavaa tarvetta radikaaleihin kannanottoihin, saattoihan se katsoa edustavansa kansan enemmistöä ja pystyi toimimaan julkisesti. Sen toiminta myös ajoittuu vasemmistoradikalismien maltillisempaan vaiheeseen, ja vuoden 1968 mielenosoitukset olivatkin eräänlainen vedenjakaja myös äärioikeistossa.

Muutosta 1960-luvun jälkeen kuvastaa osaltaan myös se, että NRP:n ohella erilaisia fasisistiksi tai kansallissosialistisiksi julistautuneita pienryhmiä nousi esiin kymmenittäin. Useimmat näistä olivat yksittäisten henkilöiden tai pienen kaveripiirin provosointitemppuja, mutta osa otti aatteensa vakavastikin ja jatkoi myöhemmin NRP:n tai Siitoimen joukoissa.

Jäsenistö ja toimintamuodot

Suomalaisten äärioikeistoliikkeiden jäsenistöjen profiilit poikkesivat järjestäytymisen eri vaiheissa myös toisistaan. Aiemmissa liikkeissä, kuten yhtenäisyysseuroissa ja SIN:ssä, oli mukana ensisijaisesti opiskelijoita ja lukiolaisia, jotka olivat poliittisilta linjoil-

taan jonkin verran NRP:tä maltillisempia. Yhtenäisyysseuroihinkin toki ajautui joitakin opiskelijataus- taisia kansallissosialismia tunnustavia 1960-luvun jälkipuoliskolta alkaen liiton jo ollessa hajoamaisil- laan. NRP:n ja myöhemmin Siitoimen joukot sitä vastoin vastasivat pitkälti profiililtaan sitä, mitä sekä suomalainen että saksalainen tutkimus on selvittänyt ääriliikkeiden rivijäsenistön osalta nykyäänkin: jä- senistön taustaa näyttää hyvin usein yhdistävän eri- tyisesti jo varhain alkaneet sosiaaliset ongelmat ja rikkonainen perhetausta, jatkuvat ongelmat viran- omaisten kanssa sekä koulutuksen puute tai katko- naisuus (ks. esim. Puuronen 2011 sekä saksalaisesta tutkimuksesta Lützingen 2010; vrt. myös Ekberg 1991). Ääriliikkeisiin ajautui jonkin verran myös mielenterveysongelmista kärsineitä.

Yhtenäisyysseurojen ja NRP:n eroa kuvaa hyvin myös se, että jälkimmäisessä mukana olleet jatkoivat myöhemmin toimintaansa sekä ruotsalaisissa uus- natsijärjestöissä että muun muassa Siitoimen yhdis- tyksissä, kun taas yhtenäisyysseurojen aktiivit pää- asiassa keskittyivät jatkossa opintoihinsa ilman mainittavaa radikaaliaktivismia järjestön lopetettua toimintansa. Poikkeuksena tästä ovat muutamat 1960-luvun lopulla mukaan tulleet, jo tuolloin kan- sallisosialistisia aatteita kannattaneet aktiivit, jotka pian loikkasivat NRP:n tai SIN:n riveihin.

Kuten eurooppalaisissa kontekstissa toimineella Malmön liikkeellä myös yhtenäisyysseuroilla keskei- nen kohdeyleisö oli nuoriso. Eurooppalaisilla järjes- töillä oli selkeästi tavoitteena pyrkiä vaikuttamaan nouseviin polviin, ja esimerkiksi *Nation Europa* -lehdessä käytiin jatkuvaa keskustelua koulutuksen merkityksestä ja korostettiin Wiking-Jugendin sekä muiden nuorisojärjestöjen merkitystä. Vuonna 1963 levisi eri puolilla Suomea muutaman sadan painok- sena myös ”Suomen nuorisolle” osoitettu lentoleh- tinen jossa vaadittiin ”heräämään kansallisesta hor- roksesta” taistelemaan ”ryssien hirmuvaltaa” ja kom- munismia vastaan länsimaisen kulttuurin puolesta. Saksassa painetun lehtisen jakelijaa ei saatu selville, vaikka yhteys Wiking-Jugendiin kävikin siitä ilmi.

Saksalaisten ääriliikkeiden sisäistä skismaa van- hojen ja uusien menetelmien välillä, sekä sukupol- vien eroa, kuvastaa muun muassa *Nation Europa* -lehdessä 1969–1970 käyty keskustelu suhtautumi- sesta vasemmistoradikalismiin. Gert Waldmannin⁴⁶ (1969, 23–24) esille nostama ajatus, että oikeisto voi ottaa oppia vasemmiston ajamasta ”yhteiskunnan vallankumouksellistamisesta” ja teesistä, että järjes-

telmän vastustamisessa ”mikään traditio ei ole pyhä”, nosti vielä lähinnä kiukkua vanhan kaartin edustajissa, vaikka uusi polvi uusia keinoja jo enenevässä määrin kokeilikin.

Vaikka yhtenäisyysseurat kokosivat laajan kannattajajoukon, olivat ne silti toimintamodoiltaan ilmeisen ”kaaderimaisia” eli eivät ryhtyneet hakemaan laajaa joukkokannatusta myöhemmin syntyneen ulkoparlamentaarisen liikehdinnän tapaan. Toimintamoduot näyttävät olleen perinteisen mallista järjestötoimintaa. SIN sitä vastoin perusteli toimintaansa nousevan vasemmistoradikalismien vastapainona, ja toimintamodoikseenkin se omaksui julkisuushakuisuuden ja mielenosoitukset perinteisen järjestötoiminnan sijaan. NRP:n Suomen osasto pyrki propagandassaan samankaltaisiin muotoihin. Lehtien toimituksiin ja vasemmistolaisille toimijoille sekä yliopistoille lähetettiin myös säännöllisesti materiaalia.

Organisatorisesti NRP:n toiminta Suomessa pyrki kohti sissitaktiikkaa, ”akupunktiomenetelmää”, jossa hierarkkisen keskusorganisaation sijaan korostettaisiin soluttautumista ja paikallista aktivismia. Yhteenkuuluvuutta lisättäisiin muun muassa univormujen käytöllä, rituaaleilla, kuten seppeleenlaskulla valkoisten muistomerkillä, sekä ideologisen ohjeituksen ja koulutuksen kautta. Tässä käsiteltyjen ryhmien kohdalla kollektiivisen identiteetin luominen näyttäisi kuitenkin jääneen melko vähäiselle sijalle.⁴⁷

NRP halusi tehdä pesäeroa ”vanhoihin liikkeisiin” ja pyrki olemaan korostamatta yhteyksiä Saksaan tai kansallissosialismien vanhoihin muotoihin. Kansallissosialistisen aatteen valkopesu oli toinen keskeinen toimintalinja. Myös holokaustin kiistämisen voi nähdä tavallaan tässä palvelevan taktista näkemystä: kuten muun muassa ruotsalainen äärioikeistolainen julkaisija Claes Lantz korosti suomalaisia aatetovereita ohjeistaessaan, ”juutalaisten valtava propaganda” on vaikuttanut siihen, että jopa ”useat natsit uskovat että kaasukammioita todella oli olemassa”, ja tämä on johtanut siihen, että he ovat ”ottaneet eroa aiempaan ajatteluunsa”. ”Uusien kiinnostuneiden saamiseksi mukaan” onkin siten kiistettävä kaasukammioita ja holokausti.⁴⁸

Suhteessa ulkomaisiin esikuviiin 1960- ja 1970-luvuilla toimineet äärioikeiston järjestöt kamppailivat pitkälti vastaavan uskottavuusongelman kanssa kuin jo 1930-luvulla toimineet äärioikeiston pienryhmät. Siinä missä IKL onnistui esittäytymään Lapuan Liikkeen jatkajana, jäivät pienryhmät sen varjoon ja liiksi saksalaiseen malliin tukeutuvina eivät saavutta-

neet merkittävää kannatusta. Muiltakin osin yhtäläisyydet tässä käsiteltyjen ryhmien ja Henrik Ekbergin tutkimien sotaa edeltävän ajan pienryhmien välillä ovat ilmeisiä, ja ryhmät kärsivät samoista ongelmista.

Ekberg on huomionnut tutkimilleen ryhmille leimalliseksi muun muassa järjestöllisen pirstaleisuuden, mikä toisaalta johti myös päällekkäisjäsenyyksiin samojen aktiivien ollessa mukana samanaikaisesti useamman liikkeen toiminnassa. Keskeistä ideologiassa oli kolmannen tien retoriikka ja korporatismi sekä erityisesti kansallisen yhtenäisyyden korostaminen. Ryhmiltä puuttui kuitenkin massapohja sekä kyvykkäät, vakavasti otettavat johtohahmot. Jäsenistössä sekä johdossakin oli paljon väkeä, joille ponnin ääriilikkeissä toimimiselle oli uralla tai henkilökohdaisessa elämässä koetut epäonnistumiset. Aktivistien ja reserviläisten määrä joukoissa oli merkittävä. Toisaalta, toisin kuin ulkomaiset esikuvansa, ryhmät pääsääntöisesti pidättäytyivät väkivallasta. Huomiota on myös toiminnan painottuminen kaukunkeihin. (Ekberg 1991, 298–310.) Nämä huomiot pätevät hyvin myös 1960-luvulla syntyneisiin liikkeisiin, jos kohta niiden menestys oli vieläkin vaatimattomampaa kuin Ekbergin tutkimien ryhmien. 1930-luvun ryhmittymien johto oli myös tässä käsiteltyjen ryhmien toimijoita selvästi koulutetumpaa ja iäkkäämpäkin.

Poliittisen liikkeen onnistumisen kannalta oleellisia ovat luonnollisesti myös kysyntätekijät. Yhteistä kaikille tässä käsitellyille järjestöille on antikommunismien ohella ainakin näennäinen politiikan vastaisuus ja pyrkimys ratsastaa politiikkaan kyllästyneiden tuella. Erityisesti tämä näkyy 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun oikeistoliikkeissä. Ilmeistä kuitenkin on, että politiikan vastainen protesti ja kyllästyneisyys puoluepolitiikkaan kanavoituivat muuta kautta, erityisesti Suomen Maaseudun Puolueeseen. SIN ja NRP kytkeytyvät aiempia ryhmiä selvemmin vasemmistovastaisuuteen ja pyrkivät hakemaan kannatusta radikaalivasemmiston vastapoolina. Tämäkin potentiaalinen kannatus lienee kanavoitunut kuitenkin pääasiassa sekä SMP:n että myöhemmin Perustuslaillisen Kansapuolueen kautta. (Ks. Kestilä 2005.) Merkillepantavaa on, että erityisesti perustuslaillisissa oli jonkin verran myös äärioikeistoliikkeiden tukijoiksi päätyneitä, mutta SMP:ssä sitä vastoin vastaava ilmiötä ei juuri näkynyt. Ainoana poikkeuksena voi mainita Siitoimen yritykset hakea Vennamon tukea ennen avoimeen kansallissosialismiin siirtymistään.

VIITTEET

- 1 Määräyksistä ja liikkumisrajoituksista ks. esim. Nykänen, Vietti HM 4360, sekä Raikas, Yrjö HM 4357, molemmat EK-Valpo II, Kansallisarkisto.
- 2 Teo Snellman Urho Kekkoselle 28.3.1956. Teo Snellmanin arkisto: Saapuneita kirjeitä (1931–1977). Kansallisarkisto.
- 3 Teo Snellman: ”Isäntäkysymys”. Päiväämätön artikkeliluonnos. Teo Snellmanin arkisto: Artikkeleita, esitelmiä ja käsikirjoituksia (1924–1977). Kansallisarkisto.
- 4 Ks. Teo Snellmanin kirjeenvaihto Teschemacherin ja Vollmerin kanssa. Teo Snellmanin arkisto: Saapuneita kirjeitä (1931–1977). Kansallisarkisto.
- 5 Uotin varhemmasta toiminnasta ks. Uoti, Ensio, hm 3984, EK-Valpo.
- 6 ”Kansallisen Liiton valtio- ja talousohjelma”, Yleisö 9/1955, sekä Suomalaissosialistisen Työväen Puolueen ohjelma 1935. Vaihempempi online: <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=stp1ohjelma1935> (viitattu 24.1.2013).
- 7 Ilm. 8768/10.4. 1961, jk II T 20 -2, Suojelupoliisin arkisto.
- 8 Ilm. 11016/15.10.1960, jk II T 20-2, Suojelupoliisin arkisto.
- 9 Ilm. 6334/14.12.1965, jk II S7-1, Suojelupoliisin arkisto.
- 10 Ilm. 1510/30.1.1963, liite 1, jk I S-5, Suojelupoliisin arkisto.
- 11 Ilm. 1510/30.1.1963, liite 1, jk I S-5, Suojelupoliisin arkisto.
- 12 Ilm. 7601/17.12.1964, jk II S7-1, Suojelupoliisin arkisto.
- 13 Ilm. 6301/28.1.1965, jk II S7-1, Suojelupoliisin arkisto.
- 14 Ilm. 6334/14.12.1965, jk II S7-1, Suojelupoliisin arkisto.
- 15 PM Pääministeri Paasilolle 19.11.1966, jk II S7-1, Suojelupoliisin arkisto.
- 16 Ilm. 941/9.6.1967, jk II S7-1, Suojelupoliisin Arkisto.
- 17 Ilm. 1471 /3.10.1967, jk II S7-1, Suojelupoliisin arkisto.
- 18 Poliisitutkintapöytäkirja 29/68, jk II S7-2, Suojelupoliisin arkisto.
- 19 Ks. 14.7.1968 päivätty Vapaan Suomen Nuorten lentolehtinen otsikolla ”avoin kirje suomalaisille”. Pentti Järvisen kokoelma. 92 Järvinen Pentti UAI, Työvästen Arkisto.
- 20 Ilm. 2308/11.12.1968, hs X E4 + IXAI 30011, Suojelupoliisin arkisto.
- 21 Ilm. 311/15.2.1969, jk II S7-1, Suojelupoliisin arkisto.
- 22 Ilm. 311/15.2.1969, jk II S7-1, Suojelupoliisin arkisto.
- 23 Ilm. 2350/2.12.1969, amp IX AI, Suojelupoliisin arkisto.
- 24 Poliisitutkintapöytäkirja 10/65, hm 6606, Suojelupoliisin arkisto.
- 25 Ilm. 137/24.1.1973, amp IX A I, Suojelupoliisin arkisto.
- 26 Ilm. 1019/21.5.1970 ja poliisitutkintapöytäkirja 6.10.1970, amp IX A I. Suojelupoliisin arkisto.
- 27 Ks. rajavartioston raportti 17.8.1970, hm 6670. Suojelupoliisin arkisto.
- 28 Ks. hs X C +II S7-15, Suojelupoliisin arkisto.
- 29 Ilm. 674/24.3.70, amp IX AI. Suojelupoliisin arkisto.
- 30 Ilm. 1019/21.5.1970, amp IX A I. Suojelupoliisin arkisto.
- 31 Ks. esim. ilm. 75/13.1.72 sekä Arvo Pentin kirje krp:lle, 6.9.74. Molemmat amp IX AI. Suojelupoliisin arkisto.
- 32 Ilm. 1439/24.8.1970, amp IX A I, Suojelupoliisin arkisto.
- 33 Ilm. 1144/4.6.1970, amp IX AI, Suojelupoliisin arkisto.
- 34 Ilm. 628/17.3.1975, amp IX AI, Suojelupoliisin arkisto.
- 35 Ilm. 1144/4.6.1970, amp IX AI, Suojelupoliisin arkisto.
- 36 Ilm. 1010/23.5.1970, amp IX AI, Suojelupoliisin arkisto.
- 37 Rentola 2009, ”Suojelupoliisi kylmässä sodassa”, 74.
- 38 Ilm. 348/12.2.1970, jk 35 I -1 (Nordiska Rikspartiet), Suojelupoliisin arkisto. Korostukset lähdetekstissä.
- 39 Nils-Axel Mandellin kirje Vesteräsista, vastaanottajaa ei mainita. Ilm. 50/8.1.1975, hs XXII C3a – 4070 (Mandell). Suoje-

lupoliisin arkisto.

- 40 Ristiriidoista NRP:n ja Siitoimen välillä, ks. tarkemmin Kotonen 2013.
- 41 ”Uuden oikeiston” ideologiasta ks. esim. Mathias Brodtkorb (2003, 73ff). Höffken ja Sattler (1980, 40–47) ovat nähneet ”uuden oikeiston” ”vanhan oikeiston” sisäisenä uudistusliikkeenä toimineeksi radikaalisuuntaukseksi. Britta Schellenberg kuitenkin yhdistää ”uuden oikeiston” mallillisempiin, konservatiivivallankumouksellisiin suuntauksiin ja näkee sen konservatismiin ja äärioikeiston välillä olevaksi linjaukseksi (Schellenberg 2013, 188).
- 42 Yhteyksistä ks. myös poliisitutkintapöytäkirja 27.11.65, hm 6606, Suojelupoliisin arkisto.
- 43 von Born oli mukana jo 1930-luvulla edellä mainitun C.E. Carlbergin johtamassa Samfundet Manhemissa, julkaisten sen kautta mm. juutalaisvastaisia kirjoituksiaan.
- 44 Ohjelma julkaistu esimerkiksi Fanal-lehdessä 9/1959, 4–5.
- 45 Erityisesti Donatella della Porta on korostanut isoalaation merkitystä maanalaissosiaaliohjelmojen radikalisoitumisessa. Ks. esim. della Porta 1995, 186. della Porta on myös todennut poliittisen väkivallan kasvua analysoidessaan radikaalien liikkeiden synnyttävän usein vastaaviin menetelmiin tukeutuvan toisen ääripään vastavoiman, ja johtavan siten väkivallan eskalaatioon (mt., 191–192.). Saksassa äärioikeiston piirissä julistettiin avoimesti 1960-luvun lopulla tarvetta ottaa oppia ääriavasmoisten liikkeistä. Ks. Backes 2002.
- 46 Pseudonyymi, oik. Wolfgang Günther.
- 47 Saksassa erityisesti äärioikeiston nuorisjärjestöjen on havaittu etsivän vaihtelevia toimintamutatioita 1970-luvulta alkaen ”uusien sosiaalisten liikkeiden” tapaan. Vanhempi kaarti on usein ollut tästä kehityksestä sivussa. Ks. Bergmann ja Erb 1998.
- 48 Kirje Pekka Siitoimelle, Claes Lantz, Mariehamn 27.1.1976. Pekka Siitoimen arkisto. Kansalliskirjasto.

LÄHTEET

- Art, David. 2011. *Inside the radical right. The development of anti-immigrant parties in Western Europe*. New York: Cambridge University Press.
- Auerma, Aulis. 1955. Keinottelijat vapisevat tietäessään hetkensä luetuiksi. *Yleisö* 5/1955.
- Backes, Uwe. 2002. Gestalt und Bedeutung des intellektuellen Rechtsextremismus in Deutschland. Online: <http://www.bpb.de/apuz/25913/gestalt-und-bedeutung-des-intellektuellen-rechtsextremismus-in-deutschland?p=all> (luettu 22.4.2014).
- Backes, Uwe. 2006. *Politische Extreme. Eine Wort- und Begriffsgeschichte von der Antike bis in die Gegenwart*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Beltzner, Gustav. 1954. Stimmungen in Finnland in Sommer 1954. *Nation Europa* 10/1954, 25.
- Beltzner, Gustav. 1955. Finnland und die skandinavische Kulturgemeinschaft. *Nation Europa* 10/1955, 23–24.
- Bergmann, Werner ja Erb, Rainer. 1998. ”In Treue zur Nation”. Zur kollektiven Identität der rechtsextremen Bewegung. Teoksessa Kai-Uwe Hellmann ja Ruud Koopmans (toim.), *Paradigmen der Bewegungsforschung: Entstehung und Entwicklung von neuen sozialen Bewegungen und Rechtsextremismus*. Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 149–165.
- von Bonsdorff, Johan. 1986. *Kun Vanha vallattiin*. Helsinki: Tammi.
- Born, Eric von. 1954. Finnland und das Zweisprachenproblem. *Nation Europa* 10/1954, 23–25.
- Born, Eric von. 1955. Skandinavismus auf der Waagschale. *Nation*

- Europa 10/1955, 3–5.
- Brodtkorb, Mathias. 2003. *Metamorphosen von Rechts: eine Einführung in Strategie und Ideologie des modernen Rechtsextremismus*. Münster: Westfälisches Dampfboot Verlag.
- Cento Bull, Anna. 2010. Neo-fascism. Teoksessa R. J. B. Bosworth (toim.), *The Oxford handbook of fascism*. Oxford: Oxford University Press, 586–605.
- Colliander, Börje ja Naert, Pierre. 1968. Die Kleinvölker Europas – heute und morgen. *Nation Europa* 6/1968, 29–32.
- Copsey, Nigel. 2008. *Contemporary British fascism. The British National Party and the quest for legitimacy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Della Porta, Donatella. 1995. *Social movements, political violence, and the state: a comparative analysis of Italy and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ekberg, Henrik. 1991. *Führers trogna följeslagare. Den finländska nazismen 1932–1944*. Tammisaari: Schildts.
- Engdahl, Per. 1952. Demokratie – Diktatur – Korporativismus. *Nation Europa* 1/1952, 21–26.
- Finsk studerande. 1962. Kommunismen hotar Finland. *Nordisk Kamp* 2/1962, 3.
- Griffin, Roger. 1991. *The nature of fascism*. New York: St. Martin's Press.
- Hainsworth, Paul. 2008. *The extreme right in Western Europe*. Abingdon: Routledge.
- Herlitz, Carl-Gustaf. 1956. *Något om tidens största fråga*. Helsinki: Omakustanne.
- Herlitz, Carl-Gustaf. 1957. *Några synpunkter på vad som hänt och händer i världen*. Helsinki: Omakustanne.
- Hyvämäki, Lauri. 1971. *Sinistä ja mustaa: Tutkielma Suomen oikeistoradikalismista*. Keuruu: Otava.
- Höffken, Heinz-Werner ja Sattler, Martin. 1980. *Rechtsextremismus in der Bundesrepublik : die "alte", die "neue" Rechte und der Neonazismus*. Opladen: Leske Verlag + Budrich GmbH.
- Ignazi, Piero. 2003. *Extreme right parties in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Jaschke, Hans-Gerd. 2006. *Politischer Extremismus*. Wiesbaden: GWV Fachverlage GmbH.
- Kailitz, Steffen. 2005. *Rechtsextremismus in der Bundesrepublik Deutschland. Auf dem Weg zur „Volksfront“?*. Sankt Augustin: Zukunftsforum Politik. Broschürenreihe herausgegeben von der Konrad-Adenauer-Stiftung e.V. Nr. 65/2005.
- Kalliala, Mari. 1998. The extreme right in Finland. Teoksessa Charles Westin (toim.), *Racism, ideology and political organization*. Tukholma: GEIFO, 51–76.
- Kare, Kauko. 1971. Otsikoimaton vastaus saapuneeseen kirjeeseen. *Nootti* 1/1971, 10.
- Kestilä, Elina. 2005. Onko Suomen puoluekentässä tilaa radikaalioikeistolle? *Yhteiskuntapolitiikka* 70:4, 357–374.
- Koivulaakso, Dan, Brunila, Mikael ja Andersson, Li. 2012. Äärioikeisto Suomessa. Helsinki: Into.
- Kotonen, Tommi. 2013. Ylikansallista nationalismia – Ruotsalainen äärioikeisto Suomessa 1970-luvulla. *Ennen ja nyt – historian tietosanomati* 1/2013. <http://www.ennenjanyt.net/?p=666> (luettu 22.4.2014)
- Leggewie, Claus. 1998. Neo-Kapitalismus und Neue Rechte. Sozialstrukturelle Voraussetzungen radikaler rechter Bewegungen. Teoksessa Kai-Uwe Hellmann ja Ruud Koopmans (toim.), *Paradigmen der Bewegungsforschung: Entstehung und Entwicklung von neuen sozialen Bewegungen und Rechtsextremismus*. Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 131–148.
- Lützing, Saskia. 2010. *Die Sicht der Anderen. Eine qualitative Studie zu Biographien von Extremisten und Terroristen*. Köln: Polize + Forschung Bd. 40.
- Lööw, Hélène. 1998. *Nazismen i Sverige 1980 – 1997. Den rasistiska undergroundrörelsen: musiken, myterna, riterna*. Tukholma: Ordfront.
- Lööw, Hélène. 2004. *Nazismen i Sverige 1924 – 1979. Pionjärerna, partierna, propaganda*. Tukholma: Ordfront.
- Macklin, Graham. 2013. Transnational networking on the far right: The case of Britain and Germany. *West European Politics* 36:1, 176–198.
- Minckenberg, M. ja Schain, M. 2005. The Front National in context: French and European dimensions. Teoksessa P. Merkl ja L. Weinberg (toim.), *Right-wing extremism in the twenty-first century*. Lontoo: Frank Cass, 155–184.
- Mudde, Cas. 2003. *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press.
- Pekonen, Kyösti (toim.). 1999a. *The new radical right in Finland*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, Vol. 18.
- Pekonen, Kyösti. 1999b. Suomi poikkeuksena? Uusi radikaali oikeisto Suomessa ja Euroopassa. *Tieteessä tapahtuu* 5/1999.
- Planting, Teemu. 2013. *Ensio Uotin suomalaissosialismi. Plagiaatti Hitlerin Mein Kampfista*. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, Poliittikan ja talouden tutkimuksen laitos, Poliittinen historia.
- Puuronen, Vesa. 2011. *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rentola, Kimmo. 2009. Suojelupoliisi kylmässä sodassa 1949–1991. Teoksessa Matti Simola (toim.), *Ratakatu 12 – Suojelupoliisi 1949–2009*. Helsinki: WSOY, 9–192.
- Rydgren, Jens. 2007. The sociology of the radical right. *Annual Review of Sociology* 33, 241–262.
- Salminen, Arvo. 1961. Suomen uudet puolueet: Vapaitten Kansalaisten Puolue. *Yleisö* 8/1961.
- Sastamoinen, Armas. 1966. *Nynazismen*. Tukholma: Tr.-AB Federativ.
- Schellenberg, Britta. 2013. *Die Rechtsextremismus-Debatte. Charakteristika, Konflikte und ihre Folgen*. Wiesbaden: Springer Fachmedien.
- SOU. 2002. Övervakningen av nazister och högerextremister. Säkerhetstjänst, nazism och högerextremism 1946–1980. Statens offentliga utredningar 2002:94. Rapport från Säkerhetstjänstkommissionen. Tukholma: Regeringskansliet.
- Uola, Mikko. 1982. *Sinimusta veljeskunta – Isänmaallinen kansanliike 1932–1944*. Helsinki: Otava.
- Uola, Mikko. 1997. *Ernesti Hentunen – tasavallan hovinarri. Suomalaisen populismin juurilla*. Turku: Turun yliopiston poliittisen historian laitos.
- Uola, Mikko. 1999. ”Suomi sitoutuu hajottamaan...” Järjestöjen lakkauttaminen vuoden 1944 väliarhansopimuksen 21. artiklan perusteella. Historiallisia tutkimuksia 205. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Uoti, Ensio. 1955. *Näin tahtoi valtiomies – Tämän saivat aikaan dilettantit: suomalaisessa kansallissosialistisessa kentässä mukana olleen toimijan ”testamentti”*. Helsinki: Omakustanne.
- Vesikansa, Jarkko. 2004. *Salainen sisällissota: työnantajien ja porvari-taistelu kommunismia vastaan kylmän sodan Suomessa*. Helsinki: Otava.
- Vesikansa, Jarkko. 2011. AKS:n henkinen jatkosota – seuran vaikutus kommunisminvastaiseen toimintaan kylmän sodan Suomessa. Teoksessa Mikko Uola (toim.): *AKS:n tie. Akateeminen Karjala-Seura isänmaan ja heimoaatteen asialla*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy, 289–344.
- Waldmann, Gert. 1969. Von der Linken lernen. Respektlosen Gedanken eines jungen Nationalisten. *Nation Europa* 8/1969, 23–24.
- Westerlund, Lars. 2011. *Itsetestuksesta nöyryyteen: Suomensaksalaiset 1933–1946*. Helsinki: Kansallisarkisto. http://www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/Saksalaisyhteis%C3%B6_V2_netti_.pdf.